

23.09.2024. **50. Załącznik nr 6.** – Zarządzenie NR 516/24/IX/R Prezydenta Miasta Gdyni z dn. 15.10.2024 w sprawie: utworzenia zespołu do spraw dzikich zwierząt. **51. Zarządzenie** nr 4806/11/VI/S Prezydenta Miasta Gdyni z dnia 28 grud-

nia 2011. **52. Zięba S.**, 2023 – Na dziki narzekamy, ale je lubimy <https://www.trojmiasto.pl/wiadomosci/Dziki-w-Trojmiescie-Dziki-w-Gdansk-Na-dziki-narzekamy-ale-je-lubimy-n181636.html> [dostęp: 7.01.2025].

Problems associated with the presence of European wild boar in urbanized areas as exemplified by the city of Gdynia

Maja Dudzik, Anna Rekiel

Summary

The work defines and describes the phenomenon of synurbization and its causes and effects, focusing on the situation associated with the presence of wild boars in the city of Gdynia. Based on the material collected, the situation over the years and the associated problems were presented, including threats to the human population. The current situation was found to result from the lack of a common and coherent plan to counteract the phenomenon of colonization of urban areas by wild boars. An additional problem is residents' differing views – eco-centric and anthropocentric – regarding the presence of wild boars in the city. The problem could be solved by establishing a Wild Animals Team and taking coordinated actions aimed at developing effective methods for reducing the wild boar population in Gdynia.

KEY WORDS: wild boar (*Sus scrofa*), synurbization, problems in urban space

Etymologia nazwisk polskich pochodzących od nazw zwierząt – część II

Zbigniew Dobrzański¹, Katarzyna Czyż²,
Alicja Kowalczyk¹, Anna Wójcik³,
Ewa Czerniawska-Piątkowska⁴

¹Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu,
Katedra Higieny Środowiska i Dobrostanu Zwierząt

²Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu,
Zakład Hodowli Owiec i Zwierząt Futerkowych

³Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie,
Katedra Dobrostanu Zwierząt i Doświadczalnictwa

⁴Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny,
Katedra Nauk o Zwierzętach Przeżywających

W części I, poza zagadnieniami ogólnymi związanymi z historią nazwisk polskich (antroponimia), przedstawiono nazwiska pochodzące od zwierząt, a konkretnie od słów: *zwierz*, *zwierzak*, *zwierzyk*, *zwierzyna* [3]. W części II zaprezentowano nazwiska pochodzące od nazwy związanej z najważniejszym gatunkiem zwierząt gospodarskich, jakim jest **bydło** (łącznie z **turem** i **bawołem**).

Podobnie jak w części I, przy opracowaniu nazwisk posługiwano się bazą nazwisk dostępną w rejestrze **PESEL** (osób żyjących) [10], portalu **ISNP** (internetowy słownik nazwisk polskich) [7], bazie **AF (Acta Flow – nazwiska)** [2], platformie **FRS (Forebears – Surname, Forname)** [5]. Niektóre dane dotyczące nazwisk polskich w Niemczech weryfikowano na podstawie niemieckiej bazy **GG (Geogen – Surname Mapping)** [12]. Przedstawiono je w układzie tematycznym, uwzględniając nazwiska bazowe (prymarne) i od nich pochodne (nazwiska derywowane). Uwzględniono zarys historyczny, etymologię i geografę danego nazwiska w Polsce i na świecie oraz liczbę użytkowników – posiadaczy danego nazwiska. Uwzględniono też tzw. nazwiska podobne fonetycznie (zagraniczne), które różnią się od „oryginalnych” brakiem liter diakrytycznych (ą, ć, ę, ł, ń, ó, ś, ź, ż) lub/i głosek dentalizowanych (np. cz, dz, dż, sz, ż itd.). Przy podawaniu danych statystycznych (geografia nazwiska za granicą) nie uwzględniano krajów, w których występują one sporadycznie (1-3 osoby).

TUR i BAWÓŁ

Przodek bydła domowego TUR jest też nazwiskiem (forma żeńska: Turowa, Turówna) w Polsce i w wielu krajach świata. Według IJP PAN w kraju jest 1449 osób o tym nazwisku, najwięcej mieszka w woj. lubelskim (285) i podlaskim (262 osób), z powiatów – w bialskim (111), a z miast w Białymstoku (85 osób). Częstość występowania (ranga) – 3931, co oznacza, że jest nazwiskiem rzadkim, chociaż występuje we wszystkich województwach Pol-

ski. Pierwszy zapis miał miejsce w 1680 r. (Ostapko Tur). Według bazy nazwisk AF od nazwy (nazwiska) TUR może pochodzić kilkanaście innych nazwisk polskich jak: TURA, TURACZY, TURACZYK, TURAJCZYK, TURAKIEWICZ, TURAJSKI (-ska), TURAK, TURALCZYK, TURALIK, TURALIŃSKI (-ska), TURALSKI (-ska), TURAN, TURANOWSKI (-ska), TURANT. Ich liczebność jest niewielka, chociaż występują w całej Polsce. Wiadomo, że kilka z nich: TUROS, TURA i TURAKIEWICZ pochodzą od TURA, inne nie są jeszcze opracowane przez IJP PAN lub mają inną etymologię [7]. Wg zagranicznej bazy FRS [5] nazwisko TUR występuje w wielu krajach świata, ale nie wiadomo (poza krajami słowiańskimi), co ono oznacza. Najwięcej jest w Turcji (6,8 tys.), Rosji (5,8 tys.), Hiszpanii (5,5 tys.) Ukrainie (1,7 tys.), Francji (1,4 tys.), Argentynie (1,2 tys. osób) itd. Ciekawostką lingwistyczną jest imię TUR. W niektórych krajach jest imieniem męskim (Sudan Płd., 2,4 tys., Pakistan 0,4 tys.), a w innych męsko-żeńskim (Indonezja, 1,6 tys., Indie 0,4 tys., Rosja 0,1 tys. osób).

Nazwisko TUROS (Turosowa, Turosówna) nosi w kraju 463 kobiety i mężczyzn, najwięcej osób o tym nazwisku jest w woj. mazowieckim (252) i śląskim (49 osób), a z powiatów – w sokołowskim (92) i w Warszawie (67 osób). Ranga nazwiska – 12437. Nazwisko pochodzi od apelatywu *tur*, czyli *zwierzę z rodziny wołów*, obecnie wymarłe, oznacza także *przebrany kołędnik*. Brak jest danych historycznych o pierwszym zapisie. Za granicą występuje rzadko, jedynie w Szwecji (23) oraz w Niemczech (16) i Słowacji (3 osoby). Na platformie FRS nazwisko to, poza Polską i Niemcami, funkcjonuje też w Rumunii (212), USA (184), Ukrainie (54), Węgrzech (50), Brazylii (28 osób) oraz w kilku innych krajach (Szwecja, Anglia, Filipiny i inne). W bazie tej są też podane formy podobne fonetycznie: w Polsce występuje też TUROŚ (8) i TUROSZ (150 osób), na Węgrzech TURÓS (254), w Peru TEUROS (3,6 tys. osób), TOUROS i TAUROS w Namibii (ok. 450 osób) oraz TURROS w Argentynie (46 osób).

Nazwisko TURA (Turzyna, Turzanka) występuje w kraju rzadko, tylko 183 osoby używają go w 9 województwach, najliczniejsze jest na Śląsku (95), w tym w Jaworznie (65 osób) W Niemczech mieszkają 104 osoby o nazwisku TUR [5]. Pochodzi ono od apelatywu *tur* lub/i czasownika *turać się*, *włóczyć się*, *toczyć się*. W bazie FRS podają, że TURA jest dość popularnym nazwiskiem w Etiopii (9,8 tys.), Filipinach (6,4 tys.) Turcji (5,2 tys.) Włoszech (1,2 tys. osób) oraz w Indonezji, Indiach, Bangladeszu, Brazylii, Hiszpanii i Nigerii – od 0,4 tys. do 0,7 tys. osób w każdym). Łącznie jest w świecie 29,6 tys. osób z nazwiskiem TURA, ale imion jest ponad dwa razy więcej, bo 65 tys. (żeńskich i męskich), najwięcej mieszka w Etiopii (57,9 tys. osób).

Nazwisko TURAKIEWICZ (Turakiewiczowa, Turakiewiczówna) występuje najliczniej w woj. małopolskim (187),

w tym w powiecie wielickim (91 osób). W kraju łącznie mieszka 249 kobiet i mężczyzn. Ranga nazwiska – 20910. Nazwisko pochodzi od rdzenia *tur* (*zwierzę wymarłe z rodziny wołów*) lub apelatywu *turak*, *drobna moneta*, *grosz*. Za granicą występuje w tej formie jedynie w Niemczech (4 osoby), chociaż w bazie GG aktualnie są tylko 2 osoby o tym nazwisku. Formy podobne fonetycznie to: TUREKIEWICZ (6 osób – Argentyna), TURKEWICZ (26 osób – Brazylia i Wenezuela), TURKEWITZ (135 osób – USA).

Nazwisko prymarne BAWÓŁ (Bawołowa, Bawołówna) noszą w kraju 282 kobiety i mężczyźni, najwięcej występuje w woj. małopolskim (133) i świętokrzyskim (50), a z miast w Bochni (35 osób). Jest to nazwisko przezwiskowe, pochodzi od apelatywu, *bawół*, *bawol* *zwierzę, podobne do wołu, najczęściej dzikie*. Brak danych dotyczących pierwszego zapisu. Ranga nazwiska 19324. Bawół występuje we Francji (190 osób), USA (168 osób) i Niemczech (42 osób). Nazwisko to figuruje też w formie wariantywnej: BAWOL, BAWOŁ, BAWOLE, BAWOLEC, BAWOŁEK, BAWOLIK, BAWEŁ, BAJWÓŁ, BAJWOŁ, BAWOLSKI. Poza nazwiskiem BAWOŁ i BAWOLSKI liczebność pozostałych jest niewielka, na ogół nie przekracza 50 osób.

Nazwisko BAWOŁ (Bawołowa, Bawołówna) występuje w Polsce częściej niż forma podstawowa (Bawół). Łącznie są 792 osoby o tym nazwisku, najwięcej w woj. podkarpackim (342), w tym w pow. jarosławskim (150) i mieleckim (144 osób). Pierwszy zapis nazwiska miał miejsce w 1471 r. (*Mathias Bawol*) i 1645 r. (*Bawol*).

W formie wariantywnej nazwisko BAWOL w kraju występuje nielicznie, tylko 16 osób w pow. Gliwice i w mieście Opole nosi to nazwisko. W świecie posługuje się nim prawie 500 osób, najwięcej w USA (195), Kanadzie (86), Francji (59), Mauritiusie (40 osób) itd. We Francji są używane dwie formy: BAWOL (59 osób) i BAVOL (314 osób). W Niemczech nosi to nazwisko 8 osób, figurują tam też nazwiska podobne fonetycznie: BAWOLD i BAWOLL (ok. 20 osób), natomiast w Indonezji mieszka 3,6 tys. osób o nazwisku BAWOLE i BAWOEL. W Indiach mieszka 9,3 tys. o nazwisku Bhawal, w Pakistanie 0,5 tys. – PHAAWAL, w Indonezji 0,6 tys. – BAWOEL, a w RPA 71 osób nosi nazwisko BAWALE. Nie wiadomo co oznaczają te nazwiska w językach narodowych, wymaga to badań lingwistycznych.

Nazwisko BAWOLSKI (-SKA) nosi w kraju 435 osób, najwięcej jest w Wielkopolsce (93), Warmii i Mazurach (84), a z miast w Rawiczu (46 osób). Ranga nazwiska – 13196. Pochodzi od apelatywu *bawół* lub/i nazwy dawnej wsi *Bawół*, dziś części Kazimierza, dzielnicy Krakowa, która w średniowieczu brzmiała: *Bawoń*, *Wawoń*. W Niemczech mieszka 26 osób o tym nazwisku, zapewne są to imigranci z Polski. Natomiast w Rosji i Ukrainie 55 osób nosi nazwiska: BAVOLSKYI lub BAVOLSKY.

BYDŁO

Nazwisko BYDŁO w dostępnych bazach polskich nie występuje. Jedynie w bazie FRS jest informacja o nazwisku BYDŁO. W Czechach żyją 22 osoby oraz w USA i Kanadzie 8 osób o tym nazwisku. Natomiast form pochodnych jest kilka. I tak BYDŁOŃ (Bydłoniowa, Bydłoniówna) występuje w Polsce u 253 osób (123 kobiet i 130 mężczyzn). Należy do kategorii bardzo rzadkich nazwisk – ranga (częstość występowania w kraju) – 20745. Pierwszy zapis historyczny (*Bydłoń*) miał miejsce w 1664 r. Jest to nazwisko przezwiskowe, pochodzi od apelatywu *bydło: zwierzęta domowe, dobytek* lub/i *bydlić: mieszkać, żyć*. Najwięcej osób o tym nazwisku mieszka w woj. małopolskim (187 osób) i śląskim (48 osób), a z powiatów – w wadowickim (62 osoby). Nie występuje w ogóle w 8 województwach, głównie wschodnich i zachodnich. Wariantowa forma BYDOŃ występuje w kraju u 46 osób. W formie bez znaków diakrytycznych, a więc BYDLON występuje w Niemczech (8), a także w USA i Francji (153 osoby). Natomiast formy podobne fonetycznie to: BYDON (138 – Tanzania), BEYDON (446 – Francja) i BAYDON (234 osób – Filipiny). Nie wiadomo jednak, co w miejscowych językach oznaczają te nazwiska.

Nazwisko BYDŁOWSKI (-ska) zapewne pochodzi od *bydła*, ale nie jest jeszcze opracowane w IJP PAN. W bazie AF jest 191 osób o tym nazwisku, najwięcej mieszka w pow. głubczyckim (25 osób), tucholskim (12 osób) i w Warszawie (12 osób). Występuje też w USA i Izraelu (95 osób) oraz Ukrainie (26 osób). W formie BYDŁOWSKI występuje też w Niemczech (16 osób).

Podobnie z nazwiskiem BYDLAK, w bazie AF figurują tylko 4 osoby (w powiecie buskim i staszowskim), natomiast w bazie FRS widnieje 15 osób w USA i 8 w Polsce. Natomiast w Czechach żyje 17 osób o nazwisku BYDLÁK. W bazie tej występuje też: BYDŁOS, BYDŁOSZ i BYDŁOSZCZ. Najwięcej jest osób z nazwiskiem BYDŁOSZ (124), prawie połowa mieszka w woj. świętokrzyskim.

Ciekawostką onomastyczną jest imię (męskie i żeńskie) Bydło w Rosji i na Białorusi.

BYK I BYCZEK

Nazwisko BYK (Bykowa, Bykówna) występuje w kraju u 232 osób, najwięcej mieszka w woj. warmińsko-mazurskim (58) i dolnośląskim (40), a z powiatów – w braniewskim (27 osób). Pierwszy zapis miał miejsce w 1398 r. (*Super Johanne Byk*). Należy do kategorii bardzo rzadkich nazwisk – ranga – 21796. Za granicą występuje w 6 krajach, najwięcej osób mieszka w USA (213), Francji (134), Niemczech (9) oraz w Belgii, Australii i Szwecji (razem 16 osób). Wg bazy FRS nazwisko BYK jest dość popularne na Białorusi i na Ukrainie (ok. 5,5 tys. osób), z kolei BYKH funkcjonuje także na Ukrainie (0,7 tys. osób). Nazwisko to (BYK) może być imieniem w Rosji (66 osób), Kambodży (47 osób) i kilku innych krajach.

Nazwisko BYKOWICZ (Bykowiczowa, Bykowiczówna) także należy do kategorii bardzo rzadkich, ogółem w kraju żyją 203 osoby o tym nazwisku, najwięcej w woj. wielkopolskim (100) i pomorskim (34 osób), a z powiatów – w śremskim (54 osoby). Pierwszy zapis miał miejsce w 1413 r. (*Bykowicz*), nazwisko pochodzi od nazwy własnej *byk*. Ranga nazwiska – 27 653. Więcej jest tych nazwisk na Białorusi (284 osoby), a w USA 58 osób używa nazwiska zmodyfikowanego nazwiska: BIKOWICZ lub BYKOWITZ.

Nazwisko BYKOWSKI (-ska) występuje we wszystkich województwach, łącznie jest 2912 osób. Najwięcej mieszka w woj. kujawsko-pomorskim (381), łódzkim (379 osób), a z powiatów – w ropczycko-sędziszowskim (145 osób). Ranga nazwiska – 1835. Według bazy ISNP nazwisko było pierwszy raz zapisane w 1497 r. jako *Pedro Bukowski sors*, a pochodzenie związane jest z trzema miejscowościami: BYKI – wieś, dziś część Piotrkowa Trybunalskiego; BYKI – gm. Kiernozia (płockie) i BYKI – gm. Biała Rawska (skierniewickie). Nazwa tych trzech wsi pochodziła najpewniej od *byków*. Nazwisko BYKOWSKI wskazywało pierwotnie na pochodzenie z danej miejscowości lub jej posiadanie. W kraju funkcjonuje też wariant BIKOWSKI (prawie 1,0 tys. osób). W bazie FRS nazwisko BYKOWSKI figuruje w wielu krajach, co wskazuje na kierunki emigracji Polaków w XIX i XX w. Najwięcej mieszka w USA (834), Izraelu (187), Kanadzie (47) Francji (42), Brazylii (34 osoby) oraz w Australii, Anglii, Szwecji itd.

Nazwisko BYCZEK (Byczkowa, Byczkówna) występuje we wszystkich województwach, łącznie jest 1961 osób. Najwięcej mieszka w woj. podkarpackim (449) i śląskim (388 osób), a z powiatów w jasielskim (182 osób). Ranga nazwiska – 2860. Według bazy ISNP nazwisko było pierwszy raz zapisane w 1403 r. jako *Nocolaus Biczek de Gorky*, a pochodzi od samca krowy: *byk, byczek*. Za granicą funkcjonuje w USA (338), Niemczech (212), Francji (104 osoby) i kilku innych krajach. W bazie FRS nazwisko BYCZEK figuruje na Białorusi i na Ukrainie (2,1 tys. osób), a w USA – BYZEK (38), w Niemczech – BYTZEK (59 osób). Od nazwiska BYCZEK pochodzi nazwisko BYCZKIEWICZ (184 osoby), najwięcej mieszka w woj. zachodnio-pomorskim (115 osób), a z powiatów – w gryfickim (22 osoby). Cztery osoby o tym nazwisku mieszkają w Szwecji (zapewne Polacy).

Nazwisko BYCZYK (Byczykowa, Byczykówna) występuje w 13 województwach, łącznie użytkuje je 290 osób. Najwięcej mieszka w woj. wielkopolskim (138) i lubelskim (70 osób), a z powiatów – w poznańskim (75 osób). Wg bazy ISNP nazwisko BYCZYK było pierwszy raz zapisane w 1657 r., a pochodzi od nazwy własnej *byk*. W kraju jest używane podobne fonetycznie nazwisko BICZYK – 635 osób, ale pochodzi ono od nazwy *bicz (biczek)*. W bazie FRS nazwisko wariantowe BYCHYK figuruje na Ukrainie (555) oraz w USA i Kanadzie (20 osób), a BYZYK (30 osób) na Ukrainie.

Nazwisko BYCZUK (Byczukowa, Byczukówna) występuje w 14 województwach, łącznie jest 290 osób. Najwięcej mieszka w woj. mazowieckim (75) i lubelskim (37 osób), a z powiatów – w białskim (22) i mieście stołecznym Warszawa (20 osób). Wg bazy ISNP nazwisko było pierwszy raz zapisane w 1679 r. jako *Joanis Byczuk*, a pochodzi od nazwy własnej *byk*. Nazwisko to występuje na Ukrainie (672), Białorusi (92), Rosji (28) i w Kanadzie (18 osób). W kraju są używane podobne fonetycznie nazwiska: BYSZUK – 170, BICZUK – 40 i BYSZCZUK – 30 osób. Na Ukrainie funkcjonują: BEZUKH – 1,6 tys., BEZHUK – 289, BYTCHUK – 20 osób, natomiast w Kanadzie występuje BIZUK (1106 osób), w Chorwacji – BEZUK (124 w Chorwacji), a w Turcji – BOZUK (928 osób). Natomiast w Anglii i Walii 22 osoby posługują się nazwiskiem BYCZOK.

Nazwisko BYCZKOWSKI (-ska), występuje we wszystkich województwach, łącznie jest 2284 osób. Najwięcej mieszka w woj. pomorskim (745) i łódzkim (417 osób) a z powiatów – w kartuskim (288 osób). Ranga nazwiska – 2416. Wg bazy ISNP nazwisko było pierwszy raz zapisane w 1614 r. jako *Byczkowski*. Pochodzi od nazwy dwóch miejscowości: *Byczki* (gmina i powiat Biała Rawska) oraz *Byczki* w gm. Godzianów (pow. Skierniewice). Występuje też w 8 krajach, najwięcej BYCZKOWSKICH jest w USA (114) i w Niemczech (92 osoby).

W kraju są używane podobne fonetycznie nazwiska, rozpoczynające się od słowa *Byk*: BYKALSCY (8), BYKAS (17), BYKIEWICZ (53), BYKIWI (11), BYKOW (7), BYKOWA i BYKOWY (40 osób), BYKUĆ (68 osób), ale nie zostały jeszcze opracowane etymologicznie przez IJP PAN.

BUHAJ, BUKAT i WÓŁ

W bazie AF występuje nazwisko BUHAJ (63 osoby, w tym 37 mężczyzn i 26 kobiet). Najwięcej mieszka w pow. Radzyń Podlaski (24) i Lidzbark Warmiński (11 osób). Od tego nazwiska pochodzą też: BUHAJCZUK (34), BUHAJCZYK (3), BUHAJEWICZ (4), BUHAJEWSKA (3), BUHAJEWSKI (2), BUHAJSKA (2 osoby). Wg platformy FRS, poza Polską, nazwisko BUHAJ funkcjonuje w Albanii (190 osób), a także w USA (36), Słowacji (18), Argentynie i Kanadzie (20 osób). Formy podobne fonetycznie to: BOUHAJ, BOUHAIJA, BOUHAIJI (Maroko, razem ok. 2,3 tys. osób) oraz BUHAJI (9 osób w Katarze). W języku arabskim słowo buhaj (bouhaj) jest nieprzetłumaczalne.

W Polsce nazwiska używa BUKAT 190 osób, najwięcej żyje w miastach: Warszawa (54) i Łódź (20 osób) oraz w pow. Otwock (52 osób). Inne nazwiska rozpoczynające się od *Bukat*: BUKATA (14), BUKATCZUK (13), BUKATKO (33), BUKATO (132), BUKATOWICZ (11), BUKATY (26 osób). Wg bazy FRS w świecie jest 784 osób z nazwiskiem *Bukat*, a poza Polską, najwięcej żyje w Nigerii (326 osób), w Rosji – 91, Ukrainie – 43,

Białorusi – 32, Ugandzie – 32 i innych krajach. Wg tej bazy w świecie używane jest też imię damsko-męskie BUKAT, najwięcej w Indonezji (323) oraz w Indiach, Pakistanie i Nigerii (razem 17 osób). Nie wiadomo co ono oznacza, szczególnie w krajach egzotycznych.

Nazwisko WÓŁ nie występuje w bazach nazwisk polskich. Natomiast w formie wariantywnej WOŁEK dość licznie występuje w kraju (we wszystkich województwach), najwięcej mieszka w woj. małopolskim (1119) i śląskim (363 osób), a z miast – w Krakowie (65 osób). W kraju mieszka ogółem prawie 2,5 tys. osób o tym nazwisku, co plasuje go na 2224 miejscu (ranga). Wg bazy ISNP nazwisko było pierwszy raz zapisane w 1875 r. (*Marie Wolke*). Jest to nazwisko przezwiskowe apelatywne od nazwy własnej *młody wół* lub *kastrowany wół*. Może też oznaczać nazwę owada (*wólek zbożowy*). Poza granicami Polski w formie adaptacji graficznej (bez znaku diakrytycznego) – Wolek (1568 osób – USA i Izrael), Wollek (Niemcy), Woleck (Brazylia).

Występuje też wariant zniemczony WOLKE. Wg bazy AF są w kraju 92 osoby o tym nazwisku (głównie na Śląsku i w Warszawie), a wg platformy FSR nazwisko Wolke występuje w Niemczech (1318 osób), USA (1144), Holandii (105), Brazylii (99), Szwecji (56) i Danii (23 osób). Wyższą liczebność tego nazwiska w Niemczech (1848 osób) podano w internetowej bazie GG. Ciekawostką jest imię (męskie i żeńskie) – WOLKE w Holandii, Niemczech, Brazylii i Belgii (razem 21 osób).

W bazie AF istnieją formy wariantywne: WOŁCZYK (1300 osób, w tym w pow. koneckim – 79 i pow. kieleckim – 742), WOŁCZUK (332 osób, w tym w pow. Włodawa – 57 i pow. Chełm – 29 osób), WOŁCZEK (342 osób, w tym w pow. Sokółka – 31 i pow. Słubice – 28 osób), WOŁCZAK (245 osób, w tym w m. Szczecin – 25 i m. Warszawa – 10 osób).

KROWA

Nazwisko KROWA nie figuruje w bazie ISNP czy PESEL. Natomiast w Indonezji żyje 49 osób o tym nazwisku, w Indiach – 38, RPA – 38, Wybrzeżu Kości Słoniowej (WKS) – 25 i Francji – 3 osoby. Ciekawostką jest, że w WKS funkcjonuje KROWA jako imię męskie (13 osób). Zapewne od „krowy” pochodzi nazwisko KROWACKI (-cka), są tylko 2 osoby (Warszawa) o tym nazwisku, a także KROWARSCH (4 osoby w Krotoszynie i Wrocławiu).

Nazwisko KRÓWKA (Krówczyna, Krówczanka) występuje we wszystkich województwach (poza kujawsko-pomorskim), łącznie są 604 osoby. Najwięcej mieszka w woj. podlaskim (289) i małopolskim (83), a z miast – w Krakowie (65 osób). Ranga nazwiska – 1564. Wg bazy ISNP nazwisko było pierwszy raz zapisane w 1564 r. jako *Krówka*. Jest to nazwisko przezwiskowe apelatywne od nazwy własnej *krówka* (*młoda krowa*) lub nazwy niektórych roślin i owadów. Występuje też w Niem-

czech (24 osób), natomiast w formie KROWKA (bez znaku diakrytycznego) występuje w USA i Estonii (123 osoby). Formy podobne fonetycznie to: KRAFKA – 500 osób (USA i Czechy), KRUFKA – 47 osób (USA), KRAVKA – 35 osób (Czechy), KROFKA – 20 osób (USA i Uzbekistan), KROWKE – 13 osób (Niemcy).

Nazwisko KROWIAK (Krowiakowa, Krowiakówna) występuje we wszystkich województwach (poza kujawsko-pomorskim), łącznie legitymuje się nim 576 osób. Najwięcej mieszka w woj. podlaskim (289) i małopolskim (83), a z miast w Krakowie (65 osób). Wg bazy ISNP pierwszy zapis historyczny nazwiska Krowiak pochodzi z 1697 r. Jest to nazwisko przezwiskowe apelatywne od nazwy własnej *krowa* (zwierzę domowe) lub nazwy własnej grzyba (*krowiak*). Według platformy FRS nazwisko Krowiak ma wiele form podobnych fonetycznie jak np. KROVYAKOVA – 903 osób (Rosja), KRHOVJAK – 84 (USA i Czachy), KROVIAKOVA – 73 (Ukraina), KRHOVJÁK – 74 (Czechy), KROVIÁK – 60 osób (USA), KRAVJÁK – 16 osób (Węgry).

Nazwisko DUJKA (Dujczyna, Dujczanka) nazwisko odzawodowe, pochodzi od apelatywu *dojka*, *dójka* *mamka* także *kobieta dojąca krowy*. Nosi go w Polsce 294 osoby, najwięcej w woj. mazowieckim (207 osób) w tym w mieście Radom (73 osób). Ranga nazwiska – 18775, a więc należy do kategorii bardzo rzadkich nazwisk. W Czechach i Słowacji nosi go 140 osób, a w Niemczech 24 osoby.

Nazwisko DOJKA (Dojczyna, Dojczanka) jest wariantem nazwiska DUJKA. Nosi go w Polsce 212 osób, najwięcej w woj. małopolskim (71 osób) i świętokrzyskim (56 osób). Pierwszy zapis miał miejsce w 1658 r. (*Jan Doyka*). Ranga nazwiska – 22980, a więc należy do kategorii bardzo rzadkich nazwisk, podobnie jak Dujka. W Czechach i Słowacji nosi go 140 osób, a w Niemczech 8 osób. Wg bazy FRS DOJKA figuruje też w USA (94 osoby) i w Albanii (64 osób), a podobne fonetycznie nazwiska: DOJIKA i DAJKA występują odpowiednio w Japonii (79) i na Węgrzech (2,2 tys. osób). W bazie AF figuruje też nazwisko DÓJKA. Nosi go 21 osób w trzech powiatach (Szydłowiec, Czulchów, Staszów) i w Radomiu. Warto dodać, że w Peru i Północnej Macedonii Dojka może oznaczać imię żeńskie.

CIELEŃ I JAŁÓWKA

Nazwisko CIELEŃ nie występuje w dostępnych bazach nazwisk, natomiast są warianty: CIELĄTKO, CIELAK, CIELICZKA, CIELICA, CIELAS, CIELEŃ, CIELOCH, CIELUCH, CIELICCY, CIELĄTKOWSCY. Wszystkie te nazwiska podchodzą od rdzenia *cielę*, powstały w XIV i XV w., występują w całej Polsce (niektóre też za granicą), ale są mało liczne. I tak nazwisko CIELĄTKO nosi w kraju tylko 18 osób, głównie w pow. Łobez i Kielcach. Więcej, bo 178 osób użytkuje nazwisko CIELICZKA, najwięcej w woj. podkarpackim (146), a z powiatów w jarosławskim (141 osób). Występuje też w USA (24 osoby). Nazwisko

CIELAK występuje tylko w woj. podkarpackim (111 osób), przede wszystkim w powiatach: Dębica i Ropczyce. W USA nazwisko to nosi 154, w Meksyku 33, w Australii 15 osób. Z kolei nazwisko CIELICA nosi w kraju 317 kobiet i mężczyzn, najwięcej w woj. lubelskim (189), a z powiatów – w zamojskim (87). W Rumunii istnieje podobne nazwisko – Cilica (145 osób), a w RPA – Celica (67 osób). Nazwisko CIELEŃ nosi 381 osób, najwięcej w woj. podkarpackim (136) i dolnośląskim (86), a z powiatów – w przeworskim (72 osoby). W Belgii funkcjonuje nazwisko podobne fonetycznie: CIELEN (393) i CELEN (1,5 tys. osób). Z kolei nazwisko CIELAS nosi w kraju 280 osób, najwięcej żyje w woj. śląskim (64) i łódzkim (50), a z powiatów – w wieluńskim (39 osób). Sporadycznie występuje też w Niemczech, Anglii, Danii i Francji (razem ok. 30 osób). Nazwisko CIELOCH użytkuje w kraju 786 osób, najwięcej w woj. mazowieckim (228) i świętokrzyskim (144), a z powiatów – w szydlowieckim (77 osób). Występuje też w USA, Anglii i Francji (ok. 40 osób). Nazwisko CIELUCH występuje u 428 kobiet i mężczyzn. Najliczniejsza grupa mieszka w woj. wielkopolskim (228) i małopolskim (227 osób), a powiatów – w ostrowskim (151 osób). Występuje też w USA (103 osoby), Niemczech (64), Francji (56) i Czechach (15 osób), w tym ostatnim kraju 9 kobiet nosi nazwisko CIELUCHOVÁ. Nazwisko CIELĄTKOWSKI (-ska) występuje głównie w powiecie Kwidzyn, Gdańsku i powiecie Lubin. Łącznie nazwisko to nosi 120 mieszkańców kraju. Podobnie nazwisko CIELICKI (-cka) należy do rzadko występujących, w powiatach: Rypin i Sierpc mieszka 96 osób o tym nazwisku, a łącznie w kraju 132 osoby. W Norwegii mieszka 16, a w USA 6 osób z tym polskim nazwiskiem.

Osobnego omówienia wymaga nazwisko CIELECKI (-cka). Jest średnio liczne, w kraju mieszkają 1922 osoby o tym nazwisku, najwięcej na Dolnym Śląsku (365) i na Podkarpaciu (310) a z powiatów – w przemyskim (95 osób). Pierwszy zapis miał miejsce w 1389 r. (*Phillippus Celeczski*). Pochodzi od nazwy miejscowości Cielcza (gm. Jarocin) i Cielce (gm. Warta). Oznacza to, że CIELECCY pierwotnie zamieszkiwali lub posiadali te miejscowości. Wg bazy FRS nazwisko Cielecki występuje także w innych krajach: we Francji – 57, USA – 50, Kanadzie – 30, Brazylii – 25, Niemczech – 22 itd. W formie CIELECKÁ i CIELECKÝ występuje w Czechach (130 osób), natomiast w USA – CHELECKY i CHILICKY (36 osób).

W bazach FRS, AF i GG istnieje grupa nazwisk pochodzących od rdzenia „cielę”, ale jeszcze nieopracowanych etymologicznie. Do tej grupy należą nazwiska: CIELA, CIELAS, CELAK, CIELICZKO, CIELASZYK, CIELASEK, CIELOCHA, CIELEC, CIELIK, CIELOK, CIELAKIEWICZ, CIELASIŃSKI, CIELEŃSKI.

Nazwisko JAŁOCHA (Jałochowa, Jałochówna) występuje we wszystkich województwach, najwięcej jest w woj. mazowieckim (767) i małopolskim (545), a z po-

wiatów: Garwolin (327) i Kraków (253). Łącznie w kraju mieszkają 2333 osoby o tym nazwisku, którego początki sięgają 1534 r (pierwszy zapis *Jałocha*). Pochodzi ono od wyrazu pospolitego *Jałocha*, co w gwarze oznacza *młoda krowa, jałowka*. W bazie FRS figuruje też JALOCHA, najwięcej osób z tym nazwiskiem jest w Australii (53), USA (30), Belgii (30), Polsce (27) oraz Francji i Anglii (ok. 25 osób).

Nazwisko JAŁOWICZOR (Jałowiczorowa, Jałowiczorówna) występuje prawie wyłącznie na Śląsku Cieszyńskim (222 osób). Łącznie w kraju mieszka 286 osób o tym nazwisku. Nie wiadomo kiedy powstało, ale pochodzi od wyrazu pospolitego *jałowiczarz pasterz dorosłych jałówek*. W bazie FRS występuje to nazwisko w Czechach i Słowacji (30 osób) oraz JALOVICZOROVÁ (18 kobiet, Czechy). W Niemczech natomiast figuruje JAŁOWCZARZ (5 osób).

Nazwisko JAŁOSZYŃSKI (-ska) najczęściej w woj. wielkopolskim (389) i kujawsko-pomorskim (195 osób). Łącznie w kraju nazwisko to nosi 1031 kobiet i mężczyzn. Ranga nazwiska – 5611, wskazuje, że jest raczej rzadko spotykane nazwisko, np. we wschodnich regionach prawie wcale nie występuje. Pierwszy zapis miał miejsce w 1760 r. (*Agnes Jałoszyńska*). Jest to nazwisko odmienne, pochodzi od nazwiska *Jałocha*, co w gwarze oznacza *młoda krowa, jałowka*. W bazie FRS figuruje też JAŁOSZYŃSKI w USA i Norwegii (111 osób), z kolei JALOSZYNSKI (bez znaków diakrytycznych) we Francji (46 osób).

W bazach AF, FRS i GG figurują też nazwiska: JAŁÓWKA – 37 osób, w tym w pow. Mińsk Mazowiecki – 16 osób, oraz JALUFKA (309, USA), JALUVKA i JALŮVKA (ok. 400 osób w Czechach), YALOWICA (74 osoby w Kanadzie). W kraju występuje też: JAŁOWICA – 35 osób, w tym w pow. Kalisz 9 osób, JALOWICA i JAŁOWIŃSKI – 25 osób, w tym w m. Lublin 18 osób oraz JAŁOWSKI – 219 osób, w tym w Radomiu – 56 osób, także w Niemczech (19 osób).

NAZWISKA „BUJATRYCZNE” W BAZACH GENEALOGICZNYCH

Maria Jadwiga Minakowska jest autorem dwóch monumentalnych dzieł historycznych: Wielkiej Genealogii Minakowskiej (WGM) – tzw. wielka genealogia [9] oraz Genealogii Potomków Sejmu Wielkiego (GPSW) – tzw. mała genealogia [8]. O tej pierwszej dr Minakowska pisze następująco: Wielka Genealogia – to ponad 1.200.000 osób z elit polskich, znani królowie, książęta, wojskowi, uczeni, odkrywcy, historycy, malarze, muzycy, aktorzy, dziennikarze, filozofowie, sportowcy, ludzie Kościoła, prawnicy, politycy: przedrozbiorowi, dziewiętnastowieczni, przedwojenni, powojenni, współcześni stanowiący z nami jedną rodzinę. Są to elity polskie, dzięki którym przez ponad 1000 lat kształtowała się nasza państwowość, kultura i gospodarka. O tej drugiej z kolei,

pisze tak: Genealogia Potomków Sejmu Wielkiego (1788-1792) – baza zawiera wykaz ponad 140 tys. nazwisk (w tym posłów, senatorów, konfederatów itd.) i ich potomków od czasów Sejmu Wielkiego do współczesnych. Minakowska uznaje ich za wielkich patriotów, bez których nie byłoby II i III Rzeczypospolitej.

W bazach WGM i GPSW figuruje wiele nazwisk bujatrycznych, wcześniej wykazanych (np. Bawół, Bawolski, Bydłoń, Bydłowski, Byk, Bykowski, Cielątko, Cielecki, Cielicki, Cielakiewicz, Dojka, Krowiak, Jałowka, Jałowica, Tur, Tura, Turoś itd.). Występują one, jak i inne podobne, w encyklopedii nazwisk szlacheckich i spisie szlachty polskiej [4, 6] oraz w herbarzach polskich [1, 11].

W podsumowaniu należy stwierdzić, iż te trzy grupy zwierząt (tur, bawół, bydło) były *inspiracją* do powstania ok. 100 polskich nazwisk prymarnych (głównych) i pochodnych. Najwięcej nazwisk pochodzi od rdzenia *cielę* i *byk*, zaś najwyższą liczebnością charakteryzują się nazwiska: Bykowski (2,9 tys.), Wołek (2,5 tys.) i Byczkowski (2,3 tys. osób). Nie występują w kraju nazwiska *zootechniczne*: bydło, krowa, wół i cielę. Według autorów artykułu najbardziej oryginalne polskie nazwiska *bujatryczne* to: Bajwół, Byk, Bydlak, Cielątko, Cieliczka, Dojka (Dujka), Krówka, Jałowka, Jałowiczor, Turoś. Niektóre polskie nazwiska *bujatryczne* mogą za granicą oznaczać imiona, np. Byk, Bukat, Dojka, Krowa, Wolke, Tur, Tura. Znaczna część polskich nazwisk *bujatrycznych* figuruje w WGM i GPSW oraz encyklopedii nazwisk szlacheckich.

Literatura: 1. **Boniecki A.**, 2005 – Herbarz Polski, oprac. M.J. Minakowski, Publikacje Elektroniczne, Kraków. 2. **Bronk Z.**, 2002 – ActaFlow Nazwiska polskie. Rozkład występowania nazwisk w powiatach. Agencja Informatyczna, <https://> Rozkład występowania nazwisk. 3. **Dobrzański Z., Czyż K. Wójcik A.**, 2025 – Etymologia nazwisk polskich pochodzących od nazw zwierząt – część I. Przegląd Hodowlany 1, 7-10. 4. **Dunin Borkowski J.S.T.**, 1887 – Spis nazwisk szlachty polskiej. Wyd. Gubrymowicz i Szmidt, Lwów. 5. **Forebears** 2012-2022 – Names & Genealogy Resources, internetowa platforma genealogiczna, <https://> Nazwiska, znaczenie, pochodzenie i mapy rozmieszczenia. 6. **Gajl T.**, 2007 – Herbarz polski od średniowiecza do XX wieku: ponad 4500 herbów szlacheckich 37 tysięcy nazwisk 55 tysięcy rodów. Wyd. L&L, Gdańsk. 7. **Internetowy słownik nazwisk polskich**, 2025 – Instytut Języka Polskiego PAN w Krakowie, <https://nazwiska.ijp.pan.pl>. 8. **Minakowska M.J.**, 2024 – Baza genealogiczna potomków Sejmu Czteroletniego – SPSW, Warszawa. <https://> Minakowska w Genealogii Potomków Sejmu Wielkiego. 9. **Minakowska M.J.**, 2025 – Wielka genealogia Minakowskiej, wyd. z 17.03.2025, <https://> Wielka Genealogia Minakowskiej – M.J. Minakowska. 10. **Nazwiska występujące w rejestrze PESEL**, 2025 – Ministerstwo Cyfryzacji RP, Stan na 2025-02-24, <http://Nazwiska.wystepujace.w.rejestrze.PESEL> – Otwarte Dane. 11. **Siwik J.**, 2010 – Encyklopedia nazwisk i przydomków szlacheckich. Wyd. Kastor, Kraków. 12. **Stöpel C.**, 2005-2025 – Geogen (Surname Mapping) Deutschland, <https://> Strona główna – Geogen.